

Naturverndiskursen – konsekvenser for en planprosess

Stein Otto Bjørkeng - Høgskolen i Nord-Trøndelag

Artikkelen ser nærmere på hvordan endret natursyn og vernetanke kan betraktes som historisk og sosialt konstruert. Artikkelen gjør bruk av den franske filosofen Michel Foucaults tanker om vitenskap som skapt viten, og hvordan sannhet til enhver tid blir produsert ved at makt og kunnskap betinger hverandre. Ut fra en slik tilnærming; hvordan kan konstitueringen og etableringen av forståelsesrammen "den urørte naturen" forklares? Ved å bruke Michel Foucaults teser om makt og diskurs viser jeg til hvordan denne konstruksjonen av sannhet om våre (natur)omgivelser henger sammen med makt og kunnskap innen naturforvaltningen som institusjon, og hvordan dette må sees som et uttrykk for menneskelig verdisetting. Dette har jeg har kalt for naturverndiskursen – en bestemt måte å omtale natur som fenomen på tilknyttet partielle interesser. Artikkelen ser deretter på hvordan en planprosess igangsatt etter Naturvernloven innvirker på forståelsen av et konkret områdes egenart, hvilke konsekvenser har det, og for hvem? Utgangspunktet for dette eksempelstudiet er en case i forbindelse med et hovedfagsprosjekt i geografi som jeg gjennomførte i 2005.

Natursyn og diskurs

Med en innlemming i en planprosess igangsett etter Naturvernloven forvaltet av et naturvernbyråkrati, vil et konkret område måtte forholde seg til en "ny" institusjonell forståelsesramme angående hva som er å betrakte som verdifullt ved området, underforstått hva er områdets egenart. For å kunne forstå denne "forståelsesrammen" mener jeg det er nødvendig å se nærmere på det "moderne naturvernet" som et historisk objekt. Med det "moderne naturvernet" forstås den moderne diskursen om naturvern som er blitt satt i sammenheng med oppkomsten av fenomenet nasjonalpark. Dette betydde først og fremst en naturligjgjøring av det "urørte" som det opprinnelige og naturlige landskapet, et kunnskapsobjekt som i dag først og fremst er begrepsliggjort i betydningen; at for å kunne bevare den "uberørte"/"urørte" naturen som en ressurs, må naturen beskyttes mot menneskelig virksomhet gjennom vern¹. Jeg mener det er interessant å se på hvordan dette natursynet og denne vernetanken historisk har konstituert seg og etablert seg i Norge?

For å kunne forstå dette er Michel Foucaults (1995) historiekritikk interessant som tilnærming der den åpner for at det er de historisk oppståtte strukturer (strategier, praksiser, institusjoner etc.), som konstituerer objektet, i dette tilfellet natur. Og da dette framfor forestillingen om det erkjennende subjekt (mennesket) økende klarhet og innsikt om objektet natur (jmfør eksistensialisme og fenomenologi). Fra et slikt perspektiv vil oppkomsten av kunnskapsobjektet om "uberørt" natur, vanskelig kunne forstås uavhengig av menneskelige verdier og vurderinger som en sosial konstruksjon. Foucault hevder videre at det er den tidligere totaliteten av ting som er sagt, kunnskap og praksiser i samfunnet som regulerer oppkomsten av nye kunnskapsobjekter. Et kunnskapsobjekt er produsert og forankret til et diskursivt nettverk og kan ikke oppstå fra "intet" (Foucault 1995; Danaher m.fl. 2000). Poenget er at produksjon av "mening" ikke er vilkårlig, men styrt av strategier (Foucault 1999). I sin forståelse av diskursbegrepet er det denne produksjonen av kunnskap som er sentralt hos Foucault, og da hvordan denne "meningsproduksjonen" som sannhet er en funksjon av makt.

I sin historiekritikk tar Foucault også avstand fra hvordan historie blir en form for "kollektiv" bevissthet – som en framskrittmodell basert på evolusjonisme hvor objektet (for eksempel natur) trer klarere fram etter hvert som subjektet (for eksempel vitenskaperne) blir "klar over hvordan ting faktisk forholder seg". Hva Foucault kritiserer er hvordan historiske hendelser beskrives ut fra den betydning de først og fremst tilskrives i dag. En plassering i en nåtidig diskurs eller vitensdisiplin, vil kunne gi historiske hendelser en annen betydning eller mening enn de hadde i sin samtid. Vi snakker da om historiske konstruksjoner.

"[Am I] interested in the past? No, if one means by that writing a history of the past in terms of the present. Yes, if one means writing the history of the present." (Foucault 1977: 31)

Betraktningen av natur som ressurs: et resultat av makt

Kan så konstitueringen og etableringen av "det urørte" i betydningen natur i Norge, knyttes tett til enkeltgruppers interesser og verdier? Det moderne naturvernets historiske etablering og framvekst i Norge, vil jeg hevde kan sees som en nær sammenheng mellom internasjonale hendelser og trender, samfunnets organisering, enkeltmenneskets fritid/økonomi dvs. sosiale betingelser og en diktomisering i urørt versus moderne landskap.

Det moderne naturvernet i Norge

Nasjonalpark som ide vant innpass i Norge ved professorene Y. Nielsen og N. Ville sitt foredrag i Den Norske

Turistforeningens generalforsamling i 1904. De var inspirert av den svenske polarforskeren Nordenskiöld som allerede i 1880 hadde foreslått en opprettelse av nasjonalparker i Sverige etter modell av Yellowstone, og reiste i foredraget sitt spørsmål om det ikke var mulig å etablere slike nasjonalparker i Norge. N. Ville hadde også et foredrag i 1909 i Det Norske Geografiske Selskab som ble utgangspunktet for arbeidet med den første naturfredningsloven i Norge (Lov om Naturfredning av 1910) (NOU 1986:13; Berntsen 1994). Toneangivende i det praktiske vernearbeidet i det som betegnes som "pionertiden" i norsk naturvern (1900-1920), var først og fremst personer tilknyttet universitetet i Kristiania, og de kultur- og naturhistoriske museene i Bergen, Stavanger, Tromsø og Trondheim. I fredningsarbeidet ble det lagt størst vekt på de naturvitenskapelige og historiske interessene, noe som kan sees i sammenheng med at det var punktfredningen som dominerte i Norge fram til 1960-tallet. Dette var særlig inspirert av Hugo Conwentz, tysk professor i botanikk, som la vekt på punktfredning kulturelle og nasjonale betydning som et naturminnevern (Berntsen 1994).

Hvorfor det ikke ble etablert noen nasjonalpark i Norge før fredningen av Rondane i 1962, hevdes ofte å ha sammenheng med at Norge hadde en så stor andel urørt natur, og at dette ble brukt som argument mot å verne store områder til et slikt formål. Ved å se nærmere på tiden fra nasjonalparkideen ble lansert i Norge og fram mot en etablering, mener jeg det er grunn til å vurdere tidsrommet for etableringen av nasjonalpark i Norge også ut fra andre forhold. Jeg mener bl.a. at det er grunn til å anta at den politiske diskursen som preget Norge i tidsrommet etter unionsoppløsningen med Sverige, ikke kan undervurderes i betraktningen av når den første nasjonalparken ble etablert i Norge. Spørsmålet er i hvilken grad ga en etablering av "riksparker" i Norden slik det ble foreslått av svensken Nordenskiöld, legitimitet i Norge som på denne tiden var preget av nasjonalisme og løsrivelse fra unionen? Samtidig var nok også den politiske diskursen, og nordmenn flest, mer opptatt av å bedre befolkningens kår framfor å verne naturen og landskapet (Bjørkeng 2005).

Handler opprettelsen av nasjonalparker i så fall om samfunnsmessige betingelser, og ikke ene og alene betinget av at naturen er truet? Lundberg (1991) beskriver situasjonen til naturvernet og nasjonalparken i Norge til å være en del av samfunnsaktiviteten og følgelig har endret seg på samme måte som samfunnet og miljøsituasjonen har endret seg. Internasjonal påvirkning er ikke uten betydning i denne sammenheng, og spesielt framveksten av en internasjonal verneunion (IUCN), opprettet i 1948. Den hadde som oppgave å spre nasjonalparkideen og dens innhold (retningslinjer og definisjoner), og bistå stater i deres etablering av verneområder.

Det er viktig å påpeke at det "klassiske" naturvernet (nasjonalparker) som idé siden den ble foreslått i 1902, har vært en sentral kunnskap innen naturverndiskursen som en diktomisering av landskap. "Urørt" natur har stått i kontrast til det moderne landskap og det moderne liv. Gjennom diskursive prosesser produseres og vedlikeholdes denne kunnskapen. I denne sammenheng finner jeg det interessant å legge merke til hvordan ulike litterære ståsted beskriver hvordan denne "naturverntankens endringer" ledet fram til etableringen av nasjonalparkbegrepet og fenomenet nasjonalpark innen områdeforvaltning. Ulikheten i litterære ståsted dreier omkring i hvilken grad litteraturen er tilknyttet naturvern som gjenstandsområde for seg selv som vitensdisiplin. På den ene siden er det litteratur mer eller mindre direkte tilknyttet forvaltningsapparatet, som beskriver en "naturlig" endring av naturverntanken ut fra en økt allmenn og politisk forståelse av dette knyttet til et empirisk tilfang (miljøproblemets omfang har økt), og til det erkjennende subjekt (vitenskapelig og økologisk innsikt). En annen beskrivelse av dette er litteratur som beskjeftiger seg med naturvernets historie hvor forfatterne ikke befinner seg innenfor vitensdisipliner som primært har natur(vern) som gjenstandsområde, men er knyttet til fag som for eksempel geografi. De beskriver naturverntankens endringer til å ha gått fra å være en ideell bevegelse til å bli en rasjonalistisk naturressursforvaltning, profesjonalisert og preget av teknologisering. De henviser til en forståelse av at hva som framstilles som vernetankens "naturlige" endring, er partielle interessers strategi for å legitimere sine egne interesser og ideologier til å framstå som allmenne (Bjørkeng 2005) .

I første halvdel av det forrige århundre mangler de sosiale betingelsene for å få en bred konsensus om en ideologi om å verne "store urørte områder" i Norge, men dette endrer seg imidlertid i den siste halvdel. En stadig større del av den norske befolkningen har beveget seg inn i et "moderne landskap" gjennom urbanisering. Denne prosessen medførte at hverdagen til stadig flere og flere mennesker ble fysisk fjernet fra den "urørte naturen", og i denne sammenhengen har vern av arealer (naturverndiskursen) blitt kjørt fram som en nødvendig prosess i den pågående samfunnsutviklingen. Når Rondane opprettes som nasjonalpark i 1962, er det etablert en allmenn oppfatning om naturen som innehaver av friluftsliv-, rekreasjons- og opplevelsesverdier. Disse verdiene, som tidligere stort sett hadde vært forbeholdt den intellektuelle elite, gjenfinnes nå også i opinionen og politikken. Dette er muliggjort gjennom en bedring av de sosiale vilkårene med økonomisk vekst og en bedring av arbeidsvilkårene gjennom lovfestede rettigheter til ferier og arbeidsavtaler som regulerer antall timer i en vanlig arbeidsuke. Dette sikret en stadig større del av befolkningen fritid og økonomisk mulighet til å kunne realisere reiser og ferier. Sammen med et mer urbanisert samfunn har dette innvirkning på at urørt natur får en funksjon i politikken. En diktomisering av omgivelsene blir et politisk argument i takt med at natur blir en ressurs for rekreasjon, friluftsliv og opplevelser. Vern av arealer er ikke bare miljøpolitikk, men også et politisk argument det lyktes å skape (stor) oppslutning om (Bjørkeng 2005).

Nasjonalparken; naturverndiskursens kunnskapsobjekt

Interessegrupper søker å etablere egne interesser og verdier gjennom en konkretisering av egen kunnskap i forståelsen av ressurser i form av et kunnskapsobjekt som inneholder disse verdiene. Nasjonalparken innenfor vernetanken er et slikt kunnskapsobjekt som uttrykker betraktninger om naturen/landskapet som ressurs tilknyttet bestemte kunnskapssystemer. Det er et viktig poeng å understreke at hvorfor naturvitenskapen er gitt makt som en betrakter av natur/landskap, må sees i sammenheng med kunnskapsobjektet nasjonalpark sin oppkomst. I et historisk perspektiv har dette sammenheng med hvordan begrepet landskap endrer innhold fra å være en territorieenhet i betydningen "område eller land

der skabtes av folk" (Olwig 1989:26), til vår moderne forståelse av ordet som en billedgjørelse. Det betyr at landskapet kan betraktes "utenfra" som et "bilde" som blir tillagt en mening, og ikke er noe som trenger å oppleves "innenfra" i et samspill med mennesket for å få mening (noe som ofte kjennetegner lokalbefolkningens opplevelse av sine nære naturomgivelser) (Olwig 1989; 1993; 1994; 1996). Det skjedde en tingliggjørelse av begrepet ved at naturen (eller karakteren) til landskapet, forstått som enheten mellom folk og territorium, blir redusert til den konkrete tingen natur. Naturen blir kulisser som tillegges kvaliteter ut fra en kategorisering. Denne endringen i hvordan mennesket kunne betrakte sine omgivelser, hadde sammenheng med en rekke modifikasjoner på slutten av 1700-tallet som skulle danne den moderne diskurs, blant annet et skille mellom menneske og natur (jamfør René Descartes og den kartesianske dualismen). En viktig forutsetning er at mennesket blir forutsetningen for kunnskapen, ikke bare en skapning som klargjør representasjoner av en orden skapt av Gud. Det er i en slik sammenheng Foucaults teser om kunnskap må forstås; den tidligere totaliteten av ting som er sagt, kunnskap og praksiser i samfunnet som regulerer oppkomsten av nye kunnskapsobjekter. Den moderne diskurs med billedgjørelsen av landskap som en "virkelighet" til å være et område et øye kan se fra et enkelt punkt – et vista eller et prospect – er noe av den tidligere totaliteten som regulerer (og muliggjør) kunnskapsobjektet nasjonalpark sin oppkomst (Bjørkeng 2005).

Rundt dette kunnskapsobjektet har naturverndiskursen organisert seg, avgrenset, definert, fremmet løsningsforslag etc., som et uttrykk for et bestemt ideologisk natursyn og vernetanke i forhold til hva partielle interesser oppfatter som "urørt" natur. Det jeg først og fremst tenker på da er den "urørte naturen" som en ressurs for fritid/rekreasjon og et objekt for beundring.

En iscenesetting av et bestemt tankesett eller ideologi

I praksis har dette medført en politisk organisasjon og bevegelse hvor landskap dikotomiseres i urørt natur i kontrast til det moderne landskap og det moderne liv. En praksis hvor betydningen tillagt kategorisering ut fra kriterier som typologiserer verdiene betegnende for området – dens "egenverdi" – har blitt den dominerende "teksten" tilknyttet områdeforvaltning. Innen naturvern er det et natursyn preget av sonering av landskapet på bakgrunn av kriterier spesielt gitt ut fra naturvitenskap og rekreasjon. Dette har fremmet et teknokratisk naturvern hvor ekspertenes kompetanse har vært overordnet lekmannsskjønnet, og hvor naturvitenskapelig kunnskap tilknyttet områdeforvaltning har blitt gjort effektiv gjennom bruken av naturvitenskapelige parametre for å klassifisere landskap (Bjørkeng 2005). I NOU 1986:13 blir dette tydeliggjort som en dokumentering av "hva som gjensto av eksistensgrunnlaget", en kartserie som viste en historisk oversikt over "større urørte områder" i Norge og den drastiske endringen (transformasjonen) som hadde skjedd med slike arealer (Bruun 1999). Aasetre (1998; 1999) viser til hvordan det innen naturforvaltningen er en oppfatning av at naturvitenskap er metoden som skal gi oss innsikt i denne problematikken, samtidig som den betraktes som middelet som skal hindre en slik transformering.

I Norge har dette åpnet for en makt-kunnskapsrelasjon bestående av et byråkratisk og institusjonalisert naturvern (Fylkesmannens miljøvernnavdeling, Direktoratet for Naturforvaltning og Miljøverndepartementet), som innehavere og utøvere av den "nye" kunnskapen. Det er denne historiske sammenhengen mellom kunnskap og makt – som en naturverndiskurs – som i dag regulerer menneskets forhold til natur, og som framfor alt er en iscenesetting (eller en materialisering) av et bestemt tankesett eller ideologi. Jeg vil hevde at forvaltningen i mange sammenhenger vil kunne bruke naturvernets historie for å legitimere sin egen kunnskap som "sannhet". Historie blir på denne måten et betydelig maktmiddel for forvaltningsinstitusjonene i deres posisjonering av seg selv som vitensdisiplin i det politiske landskapet. En posisjonering i det politiske landskapet er viktig for å kunne fremme sin egen kunnskap og konstituere sine egne kunnskapsobjekt, og gjennom politiske vedtak gjøre sine egne interesser og verdier "allmenne" og "normale". I så måte vil en historisk konstruksjon av for eksempel vernetankens "naturlige" endring (jfr. litteraturen tilknyttet naturvern som gjenstandsområde sin beskrivelse av dette), kunne fungere som en strategisk handling for å legitimere egen kunnskap, interesser og verdier. I en slik sammenheng blir historiske beskrivelser diskursive prosesser hvor kunnskap og verdier produseres og vedlikeholdes i forhold til å opprettholde en dominans eller hegemoni av bestemte forståelser av og om natur. De historiske beskrivelsene vil derfor kunne ha en verdi som legitimeringsgrunnlag for forvaltningsinstitusjonenes egen kognitive konstruksjon eller kunnskapssystem som en "sann" kunnskap. Naturvernhistorie synes derfor å ha en nåtidig funksjon, men hvor viktigheten av et kritisk blikk på de verdiene og interessene naturvernhistorien representerte i sin samtid, er fraværende eller synes uinteressant (Bjørkeng 2005).

Naturverndiskursen som en forvalter av "sannhet" om natur

Etablert som diskurs gir dette makt til en sosial regulering av individers atferd i denne "urørte" naturen eller landskapet via et institusjonelt apparat med tilhørende disiplinære teknologier (politikk, lover, institusjoner, moral, etikk). Forståelsen av hva som er "sann" kunnskap i møte med disse "omgivelsene" blir endret, og kravet om teknokratisk kunnskap basert på naturvitenskapelige kriterier blir mer og mer dominerende i vurderingene av hvilken ressurs den bestemte naturen eller landskapet er satt til å inneha. Betinget av makt og kunnskap, er vernetanken om en "urørt natur" en refleksjon av enkeltmennesker eller interessegruppers posisjon i et "spill" hvor begrepet får sin mening. Naturforvaltningen som et institusjonelt apparat organiserer og opprettholder denne dominansen av sannhet om en overgripende instans i samfunnet – naturverndiskursen. Hvordan er det mulig at naturverndiskursen gis et potensial som "maktmiddel" i betydningen sannhetsregime i forståelsen av natur, og hva er det som gjør at en slik sannhet produsert av at makt og kunnskap betinger hverandre aksepteres?

I følge Foucault (1980) er det viktig å forstå at makt ikke bare er "negativt" avgrenset i betydningen lov og suverenitet. Makt er også "positivt" avgrenset ved at den virker produserende, det er derfor den blir akseptert hevder Foucault. Avgjørende er hvilke mulighetsbetingelser sammenhengen mellom sannhet, kunnskap og makt er gitt i forskjellige tidsepoker (Foucault [1969] 1995; [1971] 1999). Hvordan mennesket er organisert og dets sosiale betingelser, har betydning for hvorvidt et kunnskapssystem hvor

naturen betraktes som "urørt" er en del av en sosial kontekst av menneskelige interesser og verdier hvor denne sannheten kan bli gjort effektiv, dvs. mangfoldiggjort, sirkulert og distribuert. Så lenge "alle" tror at det forholder seg på en bestemt måte blir dette akseptert som "sant". Et slikt makt/kunnskapsforhold er produktivt og konstituerende ved at det eksisterer i "desentretre" former som for eksempel: teknologier (Magne Bruuns kartserier), diskurser ("tap av eksistensgrunnlag"), kunnskap (naturvitenskapelige parametre) osv. (Bjørkeng 2005).

Oppfatningen om en "egenverdi"

Naturverndiskursens oppfatning om en "egenverdi" skulle tilsi en verdsetting av ressursene utenfor en sosial kontekst. En slik vurdering vil være umulig tatt i betraktning av at argumentet om at naturen har en "egenverdi" uttrykkes av mennesker som subjekt, og er ikke objektivt utgått fra objektet (ressursen natur) selv (Jones 1990; Ariansen 1996; Kaltenborn 1997; Lien Hanssen 1998; Aasetre 1999). For å begrunne oppfatningen om at et objekt kan ha egenverdi, henvises det derfor ofte til et annet begrep, etikk. Mennesket er moralsk forpliktet til å ivareta det som betegnes å ha en egenverdi. Problemet er i hvilken grad kan en skille etikk (og moral) fra den sosiale konteksten og det at mennesket gir objektet verdi?

Ariansen (1996) har problematisert begrepet egenverdi (forstått som en iboende verdi), i forbindelse med natur/miljøproblematikken. Etter hans mening er det etiske og moralske perspektivet basert på konstituerende verdier. Å konstituere noe er å skape det, ikke i fysisk forstand ved å sette ting/biter sammen, men å bringe "til verden" en bestemt mening. Den endelige begrunnelsen for hvorfor menneskene pålegger seg selv å følge visse moralske normer og regler, er fordi vi bevisst eller ubevisst søker å "konstituere" en identitet som er verdig andres moralske ros (jamfør betydningen av å inneha de "riktige" holdningene til bruken av naturen, egen anm.). Men konstituerte verdier er aldri universelle. Det som betraktes som etisk og moralsk av vernemyndighetene trenger på ingen måte å være det som anses som etisk og moralsk riktig hos en lokalbefolkning, eller deler av den.

At verdier er noe som konstitueres er også utgangspunktet til Lien Hanssen (1998). Hun påpeker at verdier ikke kan "vokse ut av ingenting" (jamfør egenverdi), men er basert på visse kriterier. Siden det er mennesker som lager og bruker slike kriterier, vil det alltid være (noen) individuelle vurderinger implisitt i disse. Å lage kriterier er i dag tillagt ekspertene, slik at verdier implisitt formulert som kriterier, vil være uttrykk for verdiene som tilhører gruppen av eksperter på feltet. Kriteriene til ekspertene produserer videre et bestemt "syn" (på ressurser) som blir betraktet som konsensus, det vil si av den dominerende (makt)gruppen. De inngår dermed i en sosial kontekst. Hva som betraktes å være av verdi er også hele tiden et resultat av plassering i tid og rom og kan ikke forstås statisk, men dynamisk. Tid og rom er derfor viktig i konstitueringen og uttrykkningen av områdets egenart som en ressurs og verdi.

Et verdivalg innenfor naturverndiskursen

Jeg vil derfor påpeke at en sannhet om natur derfor må betraktes som et produkt av samfunnet og ikke som noe utgått fra objektet natur selv. Først og fremst er dette muliggjort i en samfunnsmessig kontekst hvor mennesket (folk flest) ikke lever i en nærhet til naturen/landskapet gjennom bosted/yrke. Natur eller landskap blir da det opprinnelige, det urørte, og det motsatte av det moderne (byen) og det berørte. Om dette kunnskapssystemet har en byråkratisk forvaltning organisert seg, og fremmet nasjonalparken som et kunnskapsobjekt hvor natur er en ressurs med en urørt verdi. Dette er et verdigrunnlag forvaltningen betrakter seg selv til å inneha størst kunnskap og ekspertise om. I en historisk kontekst mener jeg det er viktig å påpeke om dette verdivalget, at dagens tilstedeværelse av dette verdivalget synes viktigere å samle opinionen om (som et prosjekt), framfor en kritisk vurdering av verdivalgets historiske "opprinnelighet". Det kan virke uforenelig med dette prosjektet å studere den historiske opprinneligheten til verdivalget utenfor en naturverndiskurs. Gjennom en henvisning til begreper som naturens egenverdi og menneskets selverkjennelse, tapes den nære forbindelsen mellom makt og kunnskap ut av syne som en bestanddel i dette verdivalget, både historisk og i nåtid (Bjørkeng 2005). Dette mener jeg er av avgjørende betydning for hvordan en planprosess etter Naturvernloven vil kunne foregå og foregår. Nedenfor skal jeg se nærmere på dette

En case-studie av en verneplanprosess

Når jeg hevder at betraktningen av natur som ressurs er et resultat av makt, betyr det at naturve rnet har konsekvenser utover det å forvalte avgrensede områder etter en tanke om vern (en filosofi), forankret i et lovverk. Som en del av et samfunns verdivalg er det styrt av ulike maktmekanismer og vil til enhver tid være et uttrykk for verdier. Verdiene som (til enhver tid) dominerer i en bestemt periode er et resultat av makt, og reflekteres i hva som betraktes som sann kunnskap, herunder også forståelsen av våre omgivelser.

I spørsmålet om et vern av naturen oppstår det ofte konflikt mellom vernemyndigheter og lokalbefolkning. Ulike oppfatninger av et områdes betydning skyldes enkeltindividenes ulike verdisyn. "Landskap", "natur" eller "våre omgivelser" er ikke bare fysisk gitte størrelser, men et uttrykk for noe opplevd, erkjent og tolket. Som en uttrykt viten vil forståelsen av landskapet eller naturen som et natursyn, være et diskursivt uttrykk for totaliteten av ting som allerede er "sagt". Konsekvensen av dette for en verneplanprosess er at de ulike forståelsene av et områdets egenart må tolkes ut fra det tilfanget som allerede finnes av utsagn om begrepene landskap og natur i de ulike diskursene, og om det foreslåtte verneområdet slik det framstår i et historisk perspektiv. Jeg mener at et "fenomen" som områdets egenart på ingen måte er entydig og noe som har sprunget ut av naturen selv, men må sees som en betraktning av naturen eller landskapet (som et natursyn) ut fra de diskursive premisene det enkelte utsagnet framkommer under. Blant folk på de ulike nivåer, både sentralt og lokalt, er det derfor ulike oppfatninger av hva som er et områdes egenart.

Jeg stiller meg kritisk til hvordan "sann kunnskap" er en bestanddel i en argumentasjon om en "riktig"

forvaltning av våre omgivelser. Tiltroen til "ny" informasjon, kompetanse, kunnskap etc. på bakgrunn av oppfatningen om økt menneskelig innsikt, kan synes ubegrenset. Det er imidlertid et paradoks at kunnskap som et deskriptivt uttrykk for denne økte menneskelige "innsikten", også er styrt av regler og normer. Det er derfor ikke gitt at all kunnskap nødvendigvis oppfattes som nyttig kunnskap. Mer enn noen gang er for eksempel kunnskap i dag prisgjort mediet og hvordan den blir fremmet som sannhet. "Sannhet" er i dag underlagt et krav om legitimering i argumentasjon og bevis. Jeg vil derfor hevde at forståelsen av natur/landskap (naturesyn) i "vernetanken" som kulturhistorisk og samfunnsmessig fenomen er skapt viten – en sannhet oppstått ved at makt og kunnskap betinger hverandre. I menneskets møte med den "urørte" naturen eller landskapet, er naturverndiskursen i dag gitt makt som en forvalter av denne "sannheten". En glemmer gjerne de dypere historiske prosessene forut for konstitueringen av denne sannheten så vel som praksisene knyttet til verdier og interesser som er forankret i lokalsamfunnene, den humane dannelse (Bjørkeng 2005). Hva betyr dette for forvaltningen av våre omgivelser, og ikke minst hva betyr dette for ulike forståelser av et områdes egenart og en verneplanprosess etter Naturvernloven?

Verneplanprosessens "kunnskapsbehov" og deltakernes forståelse av "virkeligheten"

Et deskriptivt uttrykk for "kunnskapsbehovet" kan gjenfinnes i rundskriv T-3/99, Saksbehandlingsregler etter naturvernloven (gjeldende for denne konkrete planprosessen). Miljøverndepartementet angir der nye retningslinjer for hvordan slike planprosesser skal gjennomføres. Forutsetningen for å oppnå de miljøpolitiske målsettingene er at det må skapes en allmenn forståelse for hvorfor disse måloppnåelsene (eksempelvis gjennomføringen av St.meld.nr. 62 (1991-92)) er viktige. En avgjørende forutsetning for å få dette til er: "at lokale interesser og lokale/regionale politiske organer sikres reell medvirkning i de prosesser som skal lede fram mot vernevedtak" (T-3/99:2)

Når aktørene innen en slik verneplanprosess gir en beskrivelse av hva de betegner som områdets egenart, er det en konstituering og uttrykking av området som en ressurs og verdi ut fra tid og rom. Dette er et uttrykk for virkeligheten gjennom viten. Når jeg bruker begrepet "viten" her i stedet for "kunnskap", er det på bakgrunn av hvordan den franske filosofen Jean-François Lyotard (1996), beskriver menneskets forståelse av virkeligheten. Viten defineres av Lyotard som det forråd av erfaringer, visdom, innsikt, kyndighet, ferdigheter etc. som er nedfelt i en kultur. Den er en kompetanse som ikke begrenser seg til eller framhever det deskriptive – eksempelvis et kognitivt utsagn – og utelukker alle andre. Kunnskap derimot er ifølge den samme Lyotard begrenset til det deskriptive utsagnet, definert som den beskrivende viten som skal betegne noe om objektene, hva som er riktig eller galt sant eller falskt, opprinnelig eller ødelagt etc. Vitenskap betegnes av Lyotard som en underkategori av kunnskap.

Jeg mener at Lyotard peker på noe viktig her i forståelsen av hva "viten" er, når han går over til å beskrive hvordan "viten" er noe som endrer karakter og status i samsvar med endringer i idehistorien. I moderniteten har for eksempel den vitenskapelige viten fått en forrang. Det betyr at kunnskapen innen moderniteten institusjonaliseres – det vil si vi får en utleiring i ekspertsystemer – en profesjon som utøves av få personer og som skiller ut vitenskapen som egen instans (Lyotard 1996, Giddens 1997). Lyotard forklarer hvilken rolle "viten" har ut fra Wittgensteins teori om språkspill. Lyotard betrakter ikke primært språk som et tegnsystem, men som et "spill" som brukerne deltar i, og som varierer fra situasjon til situasjon alt etter hvilket spill deltakerne har blitt enige om å spille så vel som konteksten det spilles i. "Spillet" regler og kontekst vil være av betydning for hva som oppfattes som viten. Først og fremst viser Lyotards beskrivelser av viten innen idehistorien at også viten er historisk konstruert, og at viten er representasjoner innen idehistorien (Bjørkeng 2005).

Hvordan kunnskap eller viten blir produsert gjennom diskurser, og hvordan sannhet til enhver tid blir produsert ved at makt og kunnskap betinger hverandre, har vært min tilnærming til å se nærmere på de ulike aktørenes og verneplanprosessens forståelse av virkeligheten i en case-studie. Gitt at det finnes forskjellige forståelser av egenarten til et område, hva skjer når disse forskjellige forståelsene møtes i en felles planlegging? En planlegging vil jo arbeide mot å opprette en størst mulig tilslutning til en plan, en konsensus om planprosessen (jamfør målsettingene om brukermedvirkning i T-3/99). Betyr dette også en definering av områdets egenart i forhold til dette, å skape konsensus om "en" egenartforståelse?

En slik planprosess er noe lokalbefolkningen har meninger om, noen har et positivt syn, noen mener det får negative konsekvenser (for dem). Konsekvensene av at det opprettes en "felles" (administrativ) forståelse av et område, kan være at dette baseres på dominerende samfunnsinteresser framfor å ta hensyn til alle forståelsene som eksisterer om et område. Dette kan få andre følger for lokalsamfunnet enn hva som kanskje forventes på forhånd. Med et utgangspunkt i en case-studie, vil jeg prøve å gi et inntrykk av konsekvensene en slik opprettelse av en "felles" forståelse av områdets egenart kan få. Jeg foretar først en kort (historisk) presentasjon av case-studien, geografisk avgrenset til den del av verneplanområdet Verdal/Lierne som ligger i Verdal kommune.

Verdal kommune og studieområdets historikk

I NOU 1986:13, Ny landsplan for nasjonalparker, lå det et forslag om å verne området mellom Verdal og Lierne som nasjonalpark og landskapsvernområde. Dette ble vedtatt gjennom St.meld.nr. 62 (1991-92), og vedtaket omfattet et konkret område i Verdal kommune.

Verdal kommune har gått fra å være en typisk jord- og skogbrukskommune fram til siste verdenskrig, til i dag å bli karakterisert både som en industrikommune og jord- og skogbrukskommune. En sentral bedrift som Aker Verdal utgjør sammen med bygg og anlegg et betydelig antall årsverk innen kommunen, men samtidig er det forholdsvis mange bedrifter som er basert på råstoff fra landbruket. Næringsstrukturen i Verdal skiller seg likevel betydelig fra de to andre kommunene som var berørt av planen i en viss arealmessig omfang, Snåsa og Lierne, som i større grad er mer typiske jord- og skogbrukskommuner (Landbruket i Verdal 1991; Strategisk næringsplan for Verdal perioden 2000-2010).

Den berørte arealdelen i Verdal kommune er per i dag eid av A/S Værdalsbruket, en privat aktør som i dag eier 58 % av Verdal kommunes areal. Historisk har området gått veien via allmenningsbegrepets utvikling og innhold knyttet til "et fellesområde med rettigheter og sedvaner", til utover 1500-1600 tallet å bli en "tingliggjort vare" i betydningen kongeallmenning. Det betydde at kongen gradvis hadde skaffet seg råderetten over allmenningsstrekningene på bekostning av bygdefolkets bruksrett oppfattet som en allemannsrett, og at bare jordbrukerne hadde hugst- og seterrett i disse områdene. Eid av kongen ble området knyttet til en "ny" betydning av eieform² og dermed noe som kunne selges. I den sammenheng ble området solgt til en privat aktør for første gang i 1793 som en samling av jordgods, en samling som fikk sin nåværende eier (A/S Værdalsbruket) i 1912. Denne endringen i eieform må også sees i nær sammenheng med samfunnsmessige strukturer og endringer bl.a. knyttet til befolkningsøkning og teknologiutvikling (spesielt innenfor skogbruket) som hadde betydning for hvordan forståelsen av områdets verdi som ressurs endret seg. I forbindelse med salget i 1912 ble det heftet ved eiendommen en del rettigheter som de tidligere leilendingsgårdene – som nå ble selveiere – hadde i området (eks: beite- og seterrettigheter m.m.). Helt fram til i dag har det vært uenighet knyttet til hvilken status eiendommene har, dvs. hvilke (eier)rettigheter grunneier og de bruksberettigede har/har hatt i området. Om dette har det vært flere rettssaker som jeg ikke kommer nærmere inn på her. "Bruken" av området i næringsammenheng i tiden fram mot forslaget om et vern og under verneplanprosessen, var preget av en privat eier med et fokus på skogbruk og salg av jakt- og fiskekort, samt gårder som primært brukte/bruker området til beite (Bjørkeng 2005).

"Meningsproduksjon" forut for et vedtak

Myklebust (1995) påpeker at dokumentasjon av verneverdier i et område ofte foreligger før en verneplanprosess settes i gang. Dette fordi at det må klargjøres om det finnes verdier i området som må tas vare gjennom en bruk av Naturvernloven. Forut for et politisk vedtak om vern av området i case-studien i 1993, finnes slike verdier dokumentert i NOU 1986:13 Ny landsplan for nasjonalparker, et arbeid som ble ledet av Statens Naturvernråd (SNR). Bakgrunnen for iverksettelsen er NOU 1980:23 Naturvern i Norge, hvor det ble tilrådd å tre-firedoble arealet av naturvernområder i Norge. En forutsetning for å nå målene i Norge var i følge SNR, at det var nødvendig å opprettholde de to vernetyperne man hadde for større verneområder; nasjonalpark og landskapsvernområde. Dette innebar blant annet at Naturvernloven ble endret slik at det ble åpnet for at også privat grunn kunne vernes innenfor de to nevnte vernetyperne. Kompetanse og lokalkunnskap som fantes hos landets naturverninspektører ble brukt til utvelgelse av områder (NOU 1986:13).

Hele planområdet Verdal-Lierne ble beskrevet som egnet ut fra områdets størrelse og mangel på tekniske inngrep, biologiske kvaliteter, området som verdifullt friluftsområde samt tilhørighet i de naturgeografiske regionene 35 h; Trøndelags fjellområder og delvis innen region 34 a; Bar og fjellskogområdet nord for Dovre, skogen nord til Hattfjelldal. I Stortingsmelding nr. 62 (1991-92) konkluderer Miljøverndepartementet med at det ikke var kommet inn vesentlige merknader til områdets verdier som de var beskrevet i NOU 1986:13, men at mange av høringspartene, særlig kommunene, gikk i mot forslaget til virkemidler som forelå (nasjonalpark og landskapsvernområde). Kritikken fra kommunene var at en forvaltning etter Naturvernloven – og da spesielt nasjonalpark – ble oppfattet til å innebære konflikter om bruken av området og derfor ble frarådet som forvaltningsmodell. Det ble hevdet at en forvaltning etter Naturvernloven ville medføre en svekkelse av gamle rettigheter, lokal bruk og næringsutøvelse i området, hva som lokalt oppfattes som en del av områdets egenart. Disse verdiene ble sett på som "truet" ved en forvaltning etter Naturvernloven.

I den tidlige delen av planprosessen, forut for et vedtak, kom det fram ulike vurderinger av hvilken ressurs den bestemte naturen eller landskapet var satt til å inneha. De var som utsagn, et diskursivt uttrykk for totaliteten av ting som allerede er "sagt" i de diskursive nettverkene de inngikk i. "Utsagnene" gjaldt også hvilke virkemidler (med utgangspunkt i lovverk) som skulle brukes i en framtidig forståelse av planområdet. Tydeligheten av dette kommer fram når Fylkeskommunen tok initiativ ovenfor de berørte kommunene (Verdal, Steinkjer, Snåsa, Grong og Lierne) for å få oppnevnt en samarbeidsgruppe (Naturforvaltningsrådet for fjellområdet Verdal-Lierne) som skulle styre planarbeidet i det aktuelle området. I desember 1987 ble det oppnevnt et politisk sammensatt utvalg som skulle arbeide med de lokale interessene og rettighetene, gjennomført som et prosjekt med en registreringsfase og en vurderingsfase (Bjørkeng 2005). Dette arbeidet ble presentert som en skriftlig rapport (Nord-Trøndelag fylkeskommune 1991, Fjellområdene Verdal-Lierne, Hartkjølen), og intensjonen med prosjektet var å trekke inn kommunene i registreringsarbeidet i nært samarbeid med berørte organer, sektormyndigheter og interessegrupper (medvirkning). Rapporten argumenterte videre for at flere lovverk enn Naturvernloven var egnet til å forvalte områdene (bl.a. Plan- og bygningsloven). Vernegrad og vernegrenser og hvilke konsekvenser de ulike alternativene hadde, var derfor sentralt i rapporten. Høringsuttalelsene til denne rapporten ble samlet i en ny rapport det påfølgende år, hvor det ble gitt en plan og vurdering av fjellområdet gjennom en "vurdering av vernespørsmålet" og "bruk av ulike lovhemler for vern", samt "forslag til forvaltningskart".

Planprosessens forankring i naturverndiskursen

Miljøverndepartementet konkluderer i St.meld.nr. 62 (1991-92) med at arbeidet med nasjonalpark og landskapsvernområde i Verdal-Lierne området må videreføres. I Inst. S. nr. 124 (1992-93) blir stortinget rådet til å gjøre som det er anbefalt i stortingsmeldingen, og et sentralt vedtak om et vern etter Naturvernloven ble gitt i 1993. Med en tilslutning til Naturvernloven, gis Fylkesmannen i Nord-Trøndelag ansvaret for utarbeidelse av et verneforslag. Fra det kongelige Miljøverndepartement gis Fylkesmannen ansvaret for at det er et tilstrekkelig bakgrunnsmateriale for en utarbeidelse av et verneforslag (gjelder både en dokumentasjon av faktiske forhold og involvering av berørte parter). Fylkesmannen tillegges også ansvaret for å vurdere og eventuelt sørge for en gjennomføring av nødvendige konsekvensutredninger før forslaget sendes ut til lokal høring. I forbindelse med ansvaret tillagt Fylkesmannens miljøvernnavdeling som

saksbehandler, ble det 18. april 1996 holdt et orienteringsmøte i Verdal arrangert av Fylkesmannen og kommunen hvor det foruten å gi informasjon om oppstarten, skulle være et møte hvor "brukerne" ble gitt anledning til å komme med innspill om hvilke forhold som burde ivaretas i den videre planprosessen.

Med en referanse til hvordan jeg har beskrevet en byråkratisk og institusjonalisert makt-kunnskapsrelasjon innen naturvern i Norge, og en naturverndiskurs som i dag regulerer menneskets forhold til natur, vil jeg understreke det jeg påpekte innledningsvis i denne artikkelen; produksjonen av "mening" i samfunnet er ikke vilkårlig, men styrt av strategier. Om en planprosess er det derfor å påpeke at den selv er produsert i, og forankret til et diskursivt nettverk, med de konsekvenser dette måtte ha for planprosessen "produksjon" av kunnskap i forståelsen av områdets egenart?

Planprosessens skriftlige meningsproduksjon

Fylkesmannens miljøvernnavdeling i Nord-Trøndelag som saksbehandler, fikk utarbeidet rapporter om planområdet framlagt i tidsrommet 1998-99, for å få fram hva de kalte "detalj-kunnskap" om området. Rapportene framstår som to konsekvensutredninger: "Konsekvenser for reindrift/samisk næring ved opprettelse av nye nasjonalparker m.v." (utarbeidet av sivilagronom Hans Prestbakmo, utreder og konsulent i reindriftsspørsmål siden 1982), og "Konsekvenser for skogbruket ved opprettelse av nye nasjonalparker" (utarbeidet av NIJOS). Det ble i tillegg på oppdrag fra Fylkesmannens miljøvernnavdeling utarbeidet fagrapporter med støtte i fagmiljøer eksempelvis: samisk kulturminnevern, lokalhistorikere, Vitenskapsmuseet og Senter for bygdeforskning. Temaene for disse var: Kartlegging av lokale bruksinteresser og forvaltning de foreslåtte verneområdene Verdal-Snåsa-Lierne samt Hartkjølen (utarbeidet av Senter for bygdeforskning), Naturverdier innen planområdet for nasjonalpark (utarbeidet av konsulent Bård Solberg ved Fylkesmannens miljøvernnavdeling som var ansatt ved Vitenskapsmuseet i Trondheim en periode i 1997 for å skrive denne rapporten), "Fjell og myrslåtter i Verdal innen planområdet for nasjonalpark"³ (utarbeidet av Bjørn Olav Nygård), "Samiske kulturminner innen planområder for nasjonalpark" (utarbeidet av Sverre Fjellheim ved Samisk kulturminneråd på Snåsa) (Bjørkeng 2005).

Det innkom også krav til Fylkesmannen fra ulike aktører om å utrede følgende tema/interesser gjennom konsekvensutredninger: beite, tilleggsnæringer, rettigheter i utmark, fjellgårdene i planområdet, fritidsbebyggelse, bergverksdrift, kraftutbygging, turisme og jakt og fiske. I Fylkesmannens forslag oversendt Direktoratet for naturforvaltning (DN) (brev fra Fylkesmannen i Nord-Trøndelag til Direktoratet for Naturforvaltning 28.11.96), var det imidlertid kun anbefalt KU om temaet "Bruk av motorisert kjøretøy for uttak av storvilt" i tillegg til reindrift/samisk næring og skogbruk. DN støttet ikke Fylkesmannens krav om KU for bruk av motorisert kjøretøy for uttak av storvilt. Miljøverndepartementet var enig i de anbefalingene som ble gitt av DN på bakgrunn av de retningslinjer som var gitt om KU a v 20.04.94. Departementet ga også sin støtte til en utredning av brukerinteressene i området. Bakgrunnen for dette var forslaget fra Fylkesmannen om en utredning i form av et sosiologisk langtidstudium av nasjonalparkerarbeidet i Nord-Trøndelag. I det samme forslaget fra Fylkesmannen oversendt DN, var det også skissert en utredning (prosjekt) for temaet kulturminner. Direktoratet for naturforvaltning presiserte at disse ikke burde omfatte rammevilkår (økonomi, virkemiddelordninger, lover og retningslinjer) og framtidige planer.

Det omtalte Naturforvaltningsrådet tok også initiativ til et skriftlig arbeid i dette tidsrommet. Nord-Trøndelagsforskning fikk i oppdrag fra Nord-Trøndelag fylkeskommune å problematisere de sosiologiske virkningene av et vern etter Naturvernloven i kommunene Verdal, Snåsa og Lierne. Rapporten som ble framlagt i 1996 hadde derfor følgende tittel: Sosiologiske virkninger av vern etter naturvernloven, og var ment som et forarbeid til hva som var viktig for kommunene å få vurdert en konsekvensutredning. Det er verdt å merke seg at denne rapporten hadde som intensjon å studere nettopp de "rammevilkårene" DN påpekte at et sosiologisk undersøkelse ikke måtte inneholde.

Planprosessens muntlige meningsproduksjon

I mitt hovedfagsarbeid (Bjørkeng 2005) gjennomførte jeg et feltarbeid med individuelle intervju av både saksbehandler, grunneier og andre lokale brukere av området, fordi jeg søkte den enkeltes holdninger og meninger om det berørte området og verneplanprosessen. Jeg fant et grunnlag for å sortere inn i følgende tre forståelser: Området som uberørt eller urørt natur, området som rekreasjon, friluftsliv og jakt og fiske samt området som skogdrift, setring og beiting. Når så ulike meninger om områdets egenart ble framført, ofte ved en bruk av de samme begrepene, men da tillagt ulikt meningsinnhold, begynte jeg å se "bak" utsagnene som ble framført. I følge Foucault (1999) har utsagnene sin egen materialitet de er forankret i. Det betyr at for utsagnet så eksisterer det et mulighetsfelt som regulerer utsagnet innhold (Schaanning 1997). Utsagnet materialitet bringer derfor inn historisk oppståtte strukturer (strategier, praksiser, institusjoner etc.) som førende for språkets og kunnskapens mening. Undersøkelsen min viste tydelig at de involverte aktørene forsto området ut fra den diskurs de er en del av og ut fra et bestemt historisk grunnlag. Framfor alt var det tydelig at de ulike forståelsene av områdets egenart måtte tolkes ut fra det tilfanget som allerede fantes av utsagn om begrepene landskap og natur i de ulike diskursene, og om området slik det framsto i et historisk perspektiv.

Området som uberørt eller urørt natur

Konsulenten hos Fylkesmannens miljøvernnavdeling (forvaltningen) vurderte området i sammenheng med begrepet urørt fordi området faller inn under urørt-definisjonen til Direktoratet for Naturforvaltning – en tolkning ut i fra naturverndiskursen (Bjørkeng 2005). Dette kan i så måte hevdes å være en diskursiv forståelse av "urørt" ut fra et natursyn som i dag har en sterk forankring i bestemte fagmiljøer, hovedsakelig lokalisert til institusjoner som er å finne i en urbanisert kultur. I så måte er forståelsen av området som urørt, også ensbetydende med en tiltro til naturvitenskapelig resultat og en framhevelse av

ekspertisen de selv mener de er i besittelse av. Aasetre (1999) hevder at naturforvaltningen i forvaltningen av den urørte naturen, foretrekker en "hands off" strategi med skjerming mot menneskelig påvirkning, og hvor de naturlige prosessene får utvikle seg fritt. Styringen av "hands off" strategien skal skje i samfunnet, det vil si hos en profesjonalisert forvaltning.

Det eksisterte også en forståelse av områdets egenart som urørt blant de lokale intervjupersonene. Grunneieren betraktet området som et "villmarksområde" de hadde hatt selvpålagte restriksjoner på deler av siden 1975. Årsaken til dette var at den økte verdien av slike naturområder som rekreasjons- og friluftsområder. Historisk har grunneier (som et selskap) organisert seg i forhold til et marked hvor målsettingen har vært å tjene penger. Grunneier har som aktør i et marked, vært nødt til å organisere sine inntektsmuligheter etter hvilke varer eller tjenester samfunnet har etterspurt. Denne inntektsmuligheten har historisk sett først og fremst vært lokalisert til eiendommen som en skogressurs. En betraktning av eiendommen som en "villmark" i dag i tilknytning til jakt/fiske og (tilrettelagt) friluftsliv med hytteutleie, kan i så måte hevdes å være sammenfallende med en historisk forståelse av områdets verdi og kvalitet som en ressurs for økonomisk utbytte (Bjørkeng 2005).

Hos noen av de bruksberettigede bøndene eksisterte det en oppfatning av områdets egenart som urørt og fredelig, med spor bare etter slått og seterbruk. De hevdet at det var denne bruken sammen med beiting som hadde formet området til et spesielt naturområde. Forståelsen var at deres egen bruk av området hadde tillagt området en kvalitet og verdi som "urørt". Gjennom fortsatt bruk forvaltet de denne urørte kvaliteten ved landskapet. Hvis denne bruken forsvant, i dag først og fremst gjennom beiting, ble denne urørte kvaliteten "truet". Trusselen mot det urørte var for de bruksberettigede en "annen" bruk av området enn deres egen bruk. Nasjonalpark ble trukket fram som et eksempel på en slik "annen" bruk, fordi det førte til mer folk i området. En tilstrømning av folk utenfra, betydde mer slitasje, søppel og forstyrrelse av dyrelivet, herunder også beitedyrene. Jeg mener at noe av grunnlaget for denne forståelsen finnes i den historiske betraktningen av området som allmenning (Bjørkeng 2005). Sevatald (1996) påpeker at allmenninger som eieform ga enkeltpersoner eller aktører rett til området gjennom bruk. Gjennom institusjoner som for eksempel tinglysning, bygsling, skattelegging, ble den menneskelige aktiviteten regulert i forhold til den hevdvunne retten for å unngå konflikter og overutnytting. Institusjonene var ikke bare en regulering av rettigheter, men også en stadfestning av de enkelte aktørers særegne rettigheter i forhold til andre, ofte på bakgrunn av geografisk beliggenhet.

Området som rekreasjon, friluftsliv og jakt og fiske

Begrepet rekreasjon i tilnærmet urørte naturomgivelser, forstås i Norge i dag mer utvidet til også å innbefatte begrepene friluftsliv, jakt og fiske. Hvordan disse begrepene forstås og settes i sammenheng med et konkret område, vil imidlertid være en diskursiv forståelse.

I St.meld.nr.62 (1991-92) fastslår departementet: "at ved siden av vern av naturmiljøet, er sikring av områder for friluftsliv et svært viktig formål med opprettelse av nasjonalparker". Viktigheten av å sikre områder for friluftsliv gjennom nasjonalparker ble framhevet av konsulentene hos fylkesmannens miljøvernavdeling, og det foreslåtte verneområdet Verdal-Lierne ble beskrevet som egnet til dette. Aasetre (1999) har studert holdningen til friluftsliv hos naturforvaltningen nærmere. Han konkluderer med at det er den enkle friluftslivstradisjonen rettet mot naturopplevelse og naturvennlig høsting som er ønskelig. Forvaltningens positive holdning til jakt og fiske som en fritidsutøvelse, kan i tillegg til at dette betegnes som tradisjonell bruk eller friluftsliv, settes i sammenheng med at Direktoratet for naturforvaltning tidligere het Direktorat for villt og ferskvannsfiske (Bjørkeng 2005). Aasetre (1999) bemerker også at friluftsliv av forvaltningen er satt til å ha en instrumentell verdi. I DN-rapport 1996-5 (Forslag til revidert handlingsplan for friluftsliv mot år 2000) blir friluftsliv beskrevet til å være et strategisk virkemiddel for miljøbevissthet i form av opinionsforståelse for vern av natur.

Daværende disponent hos Værdalsbruket påpekte at jakt, fiske og utleie av hytter hadde fått økt status som inntektskilde hos grunneier. Grunneier så for seg at den tradisjonelle utnyttelsen av området i forbindelse med rekreasjon, friluftsliv, jakt og fiske kunne fortsette uavhengig av planprosessen (Bjørkeng 2005). Hva gjør et vern med områdets betydning for grunneier i den sammenheng? Et vern som nasjonalpark vil heve statusen til området slik at det kan benyttes i turismesammenheng hevder grunneier. Sett i sammenheng med forvaltningens forventning om en turisme innenfor det enkle friluftslivet tuftet på naturopplevelse og naturvennlig høsting, vil det kunne bety økt etterspørsel etter enkle "tilretteleggingseffekter" som jaktkort, fiskekort og enkle hytter uten tilknytning til tekniske anlegg som for eksempel vei. Området forstås først og fremst som en ressurs for turisme gjennom det enkle og tradisjonelle friluftslivet.

Går vi videre til de bruksberettigede (bønder) som brukte området som beiteareal, var det en todelt forståelse av rekreasjon, friluftsliv, jakt og fiske. Den ene forståelsen anså det som "positivt", den andre så det som "negativt". Den positive forståelsen ble satt i sammenheng med deres næringsutøvelse i dag, det vil si dyr på beite. Gjennom tilsyn av beitedyrene så denne gruppen på området som en helhet av opplevelser. Dette inkluderte også rekreasjon og friluftsliv. Jakt og fiske hørte i større grad til en "svunnen" tid og tidligere generasjoners bruk, som en del av en livsform for å kunne opprettholde et livsgrunnlag. Den negative forståelsen var knyttet til en forståelse av rekreasjon, friluftsliv, jakt og fiske som noe som fortrenget og forstyrret de bruksberettigedes bruk av området. Dette oppfattes til å virke negativt inn på det (landskaps)bildet de hadde av området. Begrepet nasjonalpark ble oppfattet som et uttrykk for dette negative friluftslivet ved at den fremmet turisme og andre fritidsinteresser (Bjørkeng 2005).

Det eksisterte også en "annen" type bønder som avvek noe fra de andre respondentene innenfor yrkesgruppen. Mens de andre respondentene av bønder aktivt brukte området i forbindelse med næring (som beite), var situasjonen en annen for de som var geografisk avgrenset til fjellgrenda Vera (heretter omtalt som oppsitterne i Vera). En aktiv bruk av utmarka i forbindelse med beite hørte til tidligere tider, og var ikke lenger en del av næringsutøvelsen med dagens driftsform (melkeproduksjon). Noe annet som hørte

fortiden til var høsting av vilt, spesielt snarefangst. I dag eksisterte det ikke noe slikt avhengighetsforhold til utmarka. Jakt og fiske ble først og fremst forstått som en fritidssysse sammen med rekreasjon og friluftsliv. Oppsitterne hevdet heller ikke noen tradisjonell bruk av utmarka gjennom for eksempel beiting som de satte i sammenheng med rekreasjon og friluftsliv. Områdets egenart forstått som rekreasjon og friluftsliv, ble derfor i sin helhet satt i sammenheng med fritid, og ikke under noen omstendigheter i sammenheng med yrke som hos den andre gruppen bruksberettigede. Sammenhengen mellom forståelse av områdets egenart og området som ressurs kommer her veldig klart fram hos aktører med samme livsform. Det er tydelig hvordan aktørene utstyres med en diskursiv forståelse av området i tilknytning til bruk av området som ressurs i fortid og nåtid, og hvordan den forståelsen regulerer hvordan man i dag forstår områdets egenart (Bjørkeng 2005).

Området som skogsdrift, setring og beiting

Forståelsen av områdets egenart som skogsdrift, setring og beiting, ble først og fremst uttrykt av grunneier og aktive bruksberettigede. De andre respondentene hadde også en forståelse av skogsdrift, setring og beiting uten at det spesifikt ble knyttet opp mot å være en egenart ved området.

Grunneier betegnet skogsdrift, setring og beiting som økonomiske interesser. Områdets egenart må i denne sammenheng tolkes som en økonomisk ressurs for disse interessene. Grunneier hevdet at det bare var skogbruket av økonomisk verdi som ble lidende under vern av området som en nasjonalpark..

De bruksberettigede betegnet setring og beiting som deres bruk, og følgelig det de oppfattet som "naturlig" ved områdets egenart. Mer komplisert er det å forstå at områdets egenart som setring og beiting er knyttet til en fysisk mening (landskapets karakter), og en kulturell mening. Det historiske grunnlaget viste også at den tradisjonelle bruken som setring og beiting, sammen med jakt og fiske, har hatt en viktig fysisk gitt og kulturelt konstruert mening i å opprettholde små og marginale bruk og dermed også bosettingen. Hvis en ser nærmere på de bruksberettigede i dag, er allmenningsretten begrenset til setring og beiting. Selv om allmenningsretten er begrenset, oppgis den imidlertid fortsatt til å ha en viktig funksjon for de det gjelder. Bruken av beiteretten og det å kunne slippe husdyr på fjellbeite, oppgis som en nødvendig del av grunnlaget for å kunne opprettholde gårdsdriften. Verdt å merke seg er at salget av Værdalsbruket historisk sett har ført til en litt spesiell eiendomsstruktur i øvre del av Verdal tatt i betraktning av at dette er gårder som ligger opp mot store utmarksområder. Gårdene er i dag ikke i besittelse av noen store utmarks- og skogeiendommer. Dette har ikke bare gjort gårdene marginale i nasjonal målestokk i forhold til alternative næringsveier i tilknytning til nærliggende ressurser (for eksempel jaktutleie og hytteutbygging), men også lokalt i forhold til gårdene i andre deler av Verdal kommune som det ville være naturlig å sammenligne med i et historisk perspektiv. Historisk sett har derfor disse gårdene hatt en utstrakt bruk av bruksrettighetene som har vært tillagt allmenningene. De senere års samfunnsutvikling med endringer og innstramninger innenfor allmenningsrettighetene og i landbruks- og distriktpolitikken, må derfor kunne sies å ha marginalisert ressursgrunnlaget til gårdene ytterligere i forhold til en tradisjonell drift (med husdyr) i et område hvor de naturlige betingelsene er begrenset (jordvei, jordsmonn, vekstsesong, gårdsstørrelse etc.).

Oppsitterne i Vera uttrykte ikke den samme forståelsen av setring og beiting som de bruksberettigede. Den tradisjonelle bruken av utmarka tilhørte tidligere generasjoner og tidligere tider. I den grad en kunne snakke om utmarksbeiting i dag, var det med storfe i nærområdet til gården. Det historiske grunnlaget for gårdene i området gir da også andre forutsetninger for forståelse enn de bruksberettigede, pga. et rettsforlik med grunneier som ga oppsitternes "rettigheter" til det såkalte "Vera-området" (begrenset til område rundt Veressjøen). Oppsitternes rettigheter utenfor dette området måtte eventuelt være festet i kjøpekontraktene for den enkelte eiendom. Det har også vært en strukturendring av gårdene i området de siste 40 årene fra en ekstensiv drift med husdyr som sau og geit i tillegg til kyr, til en intensiv melkeproduksjon med bare kyr.

Konsulent hos Fylkesmannens miljøvernavdeling omtalte ikke eksplisitt skogsdrift, setring og beiting som en del av områdets egenart, men som brukerinteresser eller næringsaktører. Med dagens utøvelse av skogsdrift, setring og beiting var det bare skogbruket som ble påstått omfattet av et vern. Klassisk seterbruk (melking av ku eller geit) ble i dag ikke utøvd og heller ikke betegnet som aktuelt innenfor planområdet. Asetre (1999) viser til at dette er en oppfatning som gjenfinnes hos naturforvaltningen. Den moderne skogsdriften er forstått negativt som et inngrep fra det moderne samfunn i det urarte og naturlige landskapet, mens setring og beiting er omtalt som en tradisjonell og mer naturlig bruk. Underforstått er beiting (og setring) ønskelig så lenge det ligger nært opp til forvaltningens oppfatning av det naturlige. Det betyr at beiting eller en bruk av beiteretten som "truer" forvaltningens oppfatning av det naturlige, regnes som uønsket og må reguleres. Den diskursive forståelsen av beiting (og setring) innad i forvaltningen, har for eksempel et annet meningsinnhold enn hos de bruksberettigede. Forvaltningen ser på beiting som en bestanddel for å opprettholde et fysisk landskap som kulturbetingede økosystemer, mens de bruksberettigede var mer opptatt av beiting som en rettighet med kulturell betydning for dem selv, gårdsdrifta og bygda. Det kommer her tydelig fram at forskjellige diskurser eller historisk utgangspunkt, gir ulike tolkninger og tillegger fenomener ulike verdier og kvaliteter innenfor den diskursen de inngår i.

Forvaltningen satte altså områdets egenart i sammenheng med den uberørte naturen som truet av menneskelige inngrep, mens lokale aktører (grunneier, rettighetshavere og lokale brukerinteresser) først og fremst satte områdets egenart i sammenheng med (deres) bruk, både en tidligere historisk bruk og en nåtidig bruk som grunnlag for næring og bosetting. Det var denne bruken og muligheten til bruk knyttet til eiendomsrett og rettigheter, som var de lokale aktørenes historiske grunnlag for deres forståelse av områdets egenart. For eksempel tilla konsulenten ved miljøvernavdelinga begrepet natur mening ut fra en naturverndiskurs, mens de bruksberettigede tilla begrepet mening ut fra en "lokal" diskurs i tilknytning til yrke og boplass.

Planprosessens (diskursive) meningsproduksjon – hvilke verdier?

Jeg har ovenfor vist at uttrykt som mening, er området egenart som "fenomen" på ingen måte entydig og noe som hadde sprunget ut av naturen selv, men må sees som en betraktning av naturen eller landskapet (som et natursyn) ut fra diskursive premisser. Hva som videre er interessant er hvordan disse ulike forståelsene av området egenart gis en mulighet som mening innenfor en planprosess forankret i naturverndiskursen.

Aasetre (2000) har undersøkt holdninger og kultur blant naturforvaltere. Aasetre konkluderer med at naturforvalterne gjerne har et tradisjonelt rasjonalistisk planleggingssyn som er basert på en mål-middel rasjonalitet. Det betyr at man først velger ut hvilke normative mål man ønsker å realisere, deretter følger en faglig basert utredning av virkemidler som så resulterer i en plan basert på de virkemidlene som anses å realisere ens målsettinger på beste måte. Vitenskapelig kunnskap er prioritert, og de ser på seg selv som faglige eksperter. Brukermedvirkning forstås som korporativ medvirkning (etablerte og organiserte interesser framfor berørte enkeltpersoner og "ad-hoc" aksjonsgrupper), og medvirkning innen grenser (medvirkning under utrednings- og høringsfasene framfor beslutningsfasen).

I denne planprosessen uttalte konsulentene hos fylkesmannens miljøvernavdeling at deres oppgave som saksbehandlere var å "sikre urørt natur mot en gradvis nedbygging av tekniske inngrep". Planprosessen handlet også om å trekke inn alle interessene i området, eller som konsulentene uttalte;

"Det er en bevissthet om verdiene, det er derfor ikke en verdikonflikt. Verneformålet og verneverdiene er basis for forvaltningen og de involverte aktørene må skjønne disse verdiene. Deretter må en se disse i forhold til brukerinteresser og lage en balanse mellom disse. Denne kunnskapen kan sitte hvor som helst, denne forståelsen av verdigrunnlaget."

Dette er et syn på brukermedvirkning som må sies å falle inn under det Aasetre (2000) beskriver som "medvirkning innen grenser" i en hørings- og utredningsfase, framfor en medvirkning i en beslutningsfase. Planprosessen ble ikke forstått til å handle om en verdikonflikt angående området egenart, men at de ulike brukerinteressene fikk en forståelse for den egenart eller verdigrunnlag verneformålet og forvaltningen skisserte. En beskrivelse og dokumentering av områdets egenart var altså tillagt verneformålet (skissert gjennom Naturvernloven) og forvaltningen (Fylkesmannens miljøvernavdeling, Direktoratet for naturforvaltning og Miljøverndepartementet). Dette går på tvers av de bruksberettigedes oppfatning om at brukermedvirkning ikke bare handler om hvorvidt de som personer eller gruppe er involvert i planprosessen, men også om i hvilken grad deres interesser og verdier kommer fram og blir tillagt betydning. Det kom derfor fram at de bruksberettigede følte at deres rolle som aktør i planprosessen heller ble ivare tatt av saksbehandlingsreglene framfor Fylkesmannens miljøvernavdeling som saksbehandler. Planprosessen viste også at det blant de lokale aktørene var ønskelig med direkte kontakt og kommunikasjon med Fylkesmannens miljøvernavdeling og planprosessen. En slik kontakt ble oppfattet som en større brukermedvirkning og ga en mer "følelse av å ha deltatt" enn via korporative aktører, brev og saksdokumenter. En videre analyse av planprosessen viste at grunneier og oppsitterne i Vera var mer fornøyd med planprosessen enn de bruksberettigede. Årsaken syntes å være at grunneier og oppsitterne hadde hatt mer direkte kontakt med Fylkesmannens miljøvernavdeling. Fra Fylkesmannens miljøvernavdeling ble dette bekreftet fordi de anså grunneier mer som en direkte part, og at de hadde blitt enige med grunneier hvor kommunen ikke hadde vært enig eller fått deltatt. Planprosessen inneholdt også flere eksempler på at oppsitterne i Vera som egen gruppe har hatt møter med Fylkesmannen. Vera-området ble i planprosessen forstått som en sørlig innfallsport til verneområdet med en tilrettelegging for reiselivssatsing som en mulighet for ny næringsvirksomhet (Bjørkeng 2005).

Naturverndiskursen, slik den framstår som praktisk politikk fra sentrale myndigheter gjennom etablerte institusjoner som naturforvaltningen, er ofte normer og regler ("negativt" avgrenset) som beveger seg på tvers av lokalt etablerte forestillinger nedfelt i en kultur. I møtet med lokalbefolkningen gjennom en planprosess, vil denne verdivurderingen – som jeg har påpekt – ofte medføre konflikt. Dette fordi det "konkrete" området som naturforvaltningen oppfatter som for eksempel urørt natur, lokalt blir forstått som en del av lokalsamfunnet ved at området representerer produksjonsareal, lokal identitet, kulturhistorie etc. Samtidig vil planprosessen også være "positivt" avgrenset ved at den virker produserende. Avgjørende er hvilke mulighetsbetingelser sammenhengen mellom sannhet, kunnskap og makt i planprosessen er gitt i de forskjellige diskursene. Eksisterer det for eksempel en sosial kontekst av interesser og verdier lokalt hvor "sannheten" i planprosessen kan bli gjort effektiv, dvs. mangfoldiggjort, sirkulert og distribuert? Spørsmålet er om det var nettopp det som eksisterte, når grunneier og oppsitterne i Vera uttrykte at de er fornøyd med planprosessen. Det var også et faktum at fra å ha stått samlet sammen med de andre lokale aktørene og kommunen om at verneformen landskapsvernområde måtte bli brukt, endret grunneier og oppsitterne i 1997 dette til et ønske om nasjonalpark som verneform (Bjørkeng 2005).

Planprosessens verdivalg gjennom en forankring i en naturverndiskurs regulerte hva det skulle være konsensus om, og dermed også hva som var legitime utsagn og legitime deltakere i planprosessen. Det var lettere for planlegger (Fylkesmannens miljøvernavdeling) å involvere enkelte lokale aktører framfor andre, og da de aktørene med en forståelse av områdets egenart som ligger nært eller nærmere opp til planleggerens eller forvaltningens eget syn. Det samme var tilfellet der aktørene innehadde en brukerinteresse i området som mindre konfliktfylt kunne avveies mot hva planleggeren eller forvaltningen betraktet som områdets egenart og verneformen nasjonalpark. Hva som videre kunne trekkes ut av temaet "brukermedvirkning" på bakgrunn av situasjonsbeskrivelsene ovenfor, var hvordan brukermedvirkning som en strategisk handling i planprosessen synes å gripe inn i lokale forhold. Styrt mot "gruppe(r)" (merk brukermedvirkning er ikke bare individer og organisasjoner, men også verdier og interesser) som lokalt har stor innflytelse i forhold til opinionen i den aktuelle kommunen, og til grupper hvor "følgene" av en verneplan skisseres som mulige nye næringsveier, legitimeres planprosessens verdivalg. På den måten ble en størst mulig lokal forankring av verneformålet sikret og dermed en "lokal" støtte for verneplanene.

Lokalt sett kan konsekvensene av en slik strategi være store for aktørene det gjelder. I denne planprosessen følte de bruksberettigede at deres posisjon som samfunnsaktør ble svekket. At en verneplan ble oppfattet til å forverre denne gruppens "yrkes- og arbeidssituasjon" i forbindelse med bruk av området til beiting, var en reaksjon en kunne forvente ut fra tidligere sammenlignbare planprosesser etter Naturvernloven. Mer oppsiktvekkende var beskrivelsene fra de bruksberettigede om hvordan de følte seg marginalisert i sin egen kommune. De beskrev en virkelighet hvor deres oppfatning av planprosessen og konsekvensene for egen livssituasjon, vekket liten eller ingen interesse hos den politiske ledelsen i kommunen som ble hevdet å være mest opptatt av situasjonen i industrien (Aker Verdal). Det ble også antydnet at kommunen prioriterte hytteinteressene i Vera framfor jordbruksinteressene. Utad endret kommunen sitt synspunkt på verneform og vernegrenser, og fulgte dermed opp Værdalsbruket og oppsitterne i Vera sine ønsker .

Konklusjon

På hvilken måte er Foucaults teser om diskurs, makt og kunnskap relevant i studien av en verneplanprosess? For det første er det viktig å påpeke at en verneplanprosess handler om hvordan "mennesker skaper ting" i betydningen et fysisk miljø som en sosial regulering av menneskets atferd, med de tilskitete og utilsiktede konsekvenser dette får for områdets tidligere og nåtidige betydninger. Sentralt i denne utskillingen av planområdet som et "objekt" i planprosessen, blir derfor samspillet mellom utsagn, diskurser og teknologier. Når et område foreslås vernet etter Naturvernloven, innebærer det at det igangsettes en planprosess hvor hensikten blant annet er å påvise at områdets karakter er av en slik art at et vern og en forvaltning i henhold til Naturvernloven er nødvendig – en vernetanke og natursyn som reguleres av naturverndiskursen. I betraktningen av hvordan og hvilke konsekvenser det har, og for hvem, er det viktig å påpeke at som diskurs har naturverndiskursen oppstått (blitt skapt) betinget av makt og kunnskap i et større samfunn (for eksempel en nasjon), men i sin iscenesettelse får den implikasjoner for hvordan det enkelte mennesket skal forstå og forholde seg til sine omgivelser. Den studerte planprosessen fungerte som en diskurs ved at (kunnskapen) den var (et uttrykk for var) skapt ut fra samfunnsorganisering og helt bestemte kunnskapssystemer. I følge Foucault har enhver diskurs en referensialitet som fungerer som en differensieringsinstans ved at den avgrenser eller tillater hva som kan komme opp av nye utsagn, hva som gis mening, hva som kan taes alvorlig, og om utsagnet kan tillegges noen sannhetsverdi. En planprosess innenfor naturverndiskursen kan derfor ikke avgrenses til å være en rent faglig, objektiv og nøytral vurdering av områdets kvaliteter eller egenskaper. Dette betydde at planprosessen ikke bare la føringer for begrepene tilknyttet en beskrivelse av områdets egenart, den grep også inn i og la føringer for den (lokale) virkelighetens ulike oppfatninger av området som ressurs (basert på verdisynt)

På lokalt hold ble derfor planprosessen av flere oppfattet til å gripe inn i det historiske og dynamiske forholdet mellom ulike aktørers verdisetting av studieområdet som ressurs. Dette skjedde gjennom at etter hvert som planprosessen skred fram, regulerte samfunnsorganiseringen og kunnskapssystemene som årsaksforhold til oppkomsten av planprosessen, i stadig større grad studieområdets betydning som ressurs. I planprosessen oppfattet de jeg intervjuet gjennom mitt hovedfagsarbeid (Bjørkeng 2005), denne reguleringen først og fremst som det moderne (urbane) samfunns "krav" om områder avsatt til rekreasjon og friluftsliv, samt institusjonaliserte kategoriseringer av natur og landskap ut i fra et naturvitenskapelig kunnskapssystem. Dette er et "nytt" makt-kunnskapsforhold som forrykker det etablerte makt-kunnskapsforholdet på det lokale nivået mellom grunneier, de bruksberettigede, oppsitterne i Vera og interesseorganisasjonene slik det historisk har vokst fram. Noe av denne forrykkelsen skjer blant annet gjennom en regulering av hva som er legitim deltakelse og kunnskap i planprosessen.

Det jeg satt tilbake med var at planprosessen definerte områdets egenart. Dette mener jeg blant annet skjedde gjennom at saksbehandler (Fylkesmannens miljøvernnavdeling), lyktes i å implementere sitt budskap blant (deler av) lokalbefolkningen til å bli en del av en "gammel" eller "ny" ressursforståelse av området. Dette skjedde først og fremst innen lokale diskurser som "lettest" kunne implementere "budskapet nasjonalpark". Gjennom planprosessen ble nasjonalpark gitt en nytte eller funksjon som framhevet områdets betydning for tradisjonell jakt, fisk og friluftsliv, og området som viktig for utvikling av (øko)turisme

Jeg vil derfor konkludere med at planprosessen først og fremst vil gjøre effektiv en "sannhet" gjennom å organisere et nettverk av diskursive uttrykk om studieområdet, som gjensidig og virkningsfullt understøtter hverandre. Denne sannheten er betinget av makt og ut fra det faktum at planprosessen er iverksatt innenfor naturverndiskursens forståelse av landskap og natur. En verneplan gjennom nasjonalparkbegrepet kan derfor forstås som en mangfoldiggjøring, sirkulering og distribuering av et helt bestemt natursyn og en helt bestemt vernetanke. Lokalt er konsekvensen at planprosessen ble en differensieringsinstans som avgrenset eller tillot hvilke utsagn som ga mening i det diskursive nettverket den organiserte. I framtiden vil dette bli et "arkiv" med hensyn på natursyn og synet på områdets egenart, som framtidige lokale forståelser av områdets egenart og betraktninger av området som ressurs må forholde seg til, med de utilsiktede eller tilskitete konsekvenser dette måtte ha!

Referanser

- Ariansen, Per (1996): The non-utility value of nature – a contribution to understanding the value of biological diversity. Arbeidsnotat. Universitetet i Oslo, Senter for teknologi og menneskelige verdier. 1996 Nr. 99.
- Berntsen, Bredo (1994): Grønne linjer. Natur og miljøvernets historie i Norge. Grøndahl og Dreyers forlag AS.
- Bjørkeng, Stein Otto (2005): Natursyn og diskurs – konsekvenser for en planprosess. En case-studie fra Verdal kommune innenfor Verneplanforslaget Verdal/Lierne. Hovedfagsoppgave. Geografisk institutt. Norges Teknisk- Naturvitenskapelige Universitet.

- Blekesaune, Arild & Egil Petter Stræte (1997): Rovvilttdiskursen. En analyse av ideologisk baserte konfliktlinjer. Senter for bygdeforskning. Rapport 6/1997. Trondheim
- Bruun, Magne (1999): Inngrepsfrie naturområder. Formål og metodeopplegg med kartfesting. I: Mette Eggen, Anne Katrine Geelmuyden og Karsten Jørgensen (red.). Landskapet vi lever i. Festskrift til Magne Bruun. Norsk arkitektforlag, Oslo, s. 160-166.
- Cousins, M. & Hussain, A. (1984): Michel Foucault. Macmillian, Basingstoke.
- Danaher, Geoff; Shirato, Tony & Webb, Jen (2000): Understanding Foucault. Sage, London, Thousand Oaks & New Dehli.
- Foucault, Michel (1977): Discipline and Punish. The Birth of the Prison. Oversatt etter Foucault 1975. Penguin. Harmondsworth.
- Foucault, Michel (1978): The History of Sexuality: Vol.1, an Introduction. Oversatt etter Foucault 1976. Penguin. Harmondsworth.
- Foucault, Michel (1980): Power/Knowledge. Selected Interviews and other Writings 1972-1977. Redigert av Colin Gordon. Harvester Press, Brighton.
- Foucault, Michel (1995): The Archeology of Knowledge. Oversatt etter Foucault 1969. Routledge, London & New York.
- Foucault, Michel (1996): Tingenes Orden. En arkeologisk undersøkelse av vitenskapen om mennesket. Oversatt etter Les mots et les choses. Aventura Forlag, Oslo.
- Foucault, Michel (1999): Diskursens orden. Oversatt etter Foucault 1971. Spartacus forlag.
- Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, miljøvernavdelingen 1996: Konsekvensutredning for Hartkjølen og Verdal-Snåsa-Lierne nasjonalpark m.v. Adressert Direktoratet for naturforvaltning 28.11.96.
- Giddens, Anthony 1997: Modernitetens konsekvenser. Oversatt etter Giddens 1990. Pax Forlag 1997.
- Hanssen, Bjørg Lien (1998): Values, ideology and power relations in cultural landscape evaluations. Dr.polit. dissertation, Dept. of Geography, Univ. of Bergen.
- Innst.S nr.124 (1992-93): Innstilling fra kommunal- og miljøvernkomiteen om ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge.
- Jones, Michael (1990): Landskapet som ressurs i reiseliv – hvilket landskap? Innlegg på arbeidsseminaret Turisme – natur og kultur, Etno-folkloristisk institutt, Universitetet i Bergen, 22.11.90. Arbeider fra Geografisk Institutt, Universitetet i Trondheim, no. 115.
- Kaltenborn, Bjørn P. (1995): Kunnskapsbehov i forvaltningen av større verneområder. Rapport nr. 05/1995 Østlandsforskning. Lillehammer.
- Landbruket i Verdal (1991): Utgitt av landbrukskontoret i Verdal. Verdal grafiske As
- Landbruket i Verdal (2000): Utgitt av landbrukskontoret i Verdal. Verdal grafiske As
- Lov om naturvern av 19. juni 1970 nr. 63.
- Lundberg, Anders (1991): Frå punktfredning til drivhuseffekt. Naturomgrepet si historiske utvikling. Naturen nr.1 1991.
- Lyotard, Jean-Francois (1996): Viden og det postmoderne samfund. Oversatt etter Lyotard 1979. Slagmark 1996.
- Niilsen, Jan Erik, Svein Ola Moum og Kåre Hobbestad (1999): Konsekvenser for skogbruket ved opprettelse av nye nasjonalparker. Verdal-Snåsa-Lierne og Hartkjølen i Nord-Trøndelag. NIJOS-rapport 5/99. Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås 1999.
- Nord-Trøndelag Fylkeskommune (1991): Fjellområdene: Verdal-Lierne, Hartkjølen. Registrering av bruker- og verneinteresser. Forvaltning av fjellområdene.
- Nord-Trøndelag Fylkeskommune (1992): Fjellområdene: Verdal-Lierne, Hartkjølen. Høringsuttalelser og saksbehandling i kommunene til rapporten.
- NOU 1980:23: Naturvern i Norge.
- NOU 1986:13: Ny landsplan for nasjonalparker.
- Nygård, Bjørn Olav (1998): Fjell- og myrslåtter i Verdal innen planområdet for nasjonalpark. Rapport nr.2-1998. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, miljøvernavdelingen.
- Olwig, Kenneth (1989): Naturens synliggjørelse som det landskabelige miljø og natursynets usynliggjørelse. I Kulturminnevernets teori og metode. Seminarrapport fra Utstein Kloster 8.-11. mai 1989, s. 14-31. FOK, Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, Oslo.
- Olwig, Kenneth (1993): The "Natural" landscape and Agricultural Values. NIKU Temahefte 4, 1997, s. 24-31.
- Olwig; Kenneth (1994): Landskab, landscape og kroppen. I Linde-Laursen & Nilsson (red.). Møjligheternas landskap. Nordiska kulturanalyser. Nord 1994:21, s. 154-169.
- Olwig; Kenneth (1995): Reinvinting Common Nature: Yosemite and Mount Rushmore—A Meandering Tale of a Double Nature. I Cronon, William (ed.): Uncommon Ground. Towards Reinvinting Nature. W. W. Norton & Company/New York/London, s. 379-408.
- Olwig; Kenneth (1996): Recovering the Substantive Nature of Landscape. Annals of the Association of American Geographers, 86(4), s. 630-653.
- Prestbakmo, Hans (1998): Konsekvenser for reindrift/samisk næring ved opprettelse av nye nasjonalparker m.v. Verdal-Snåsa-Lierne og Hartkjølen i Nord-Trøndelag. Rapport nr.5-1998. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, miljøvernavdelingen.
- Rundskriv T-3/99: Saksbehandlingsregler etter naturvernloven.
- Schanning, Espen (1997): Vitenskap som skapt viten. Spartacus forlag.
- Sevatdal; Hans (1986): Arealbruk, eigeidomsforhold og jordskifte. I reds. Arne Olsen & Asle Selfors. Fysisk planlegging. Fagbokforlaget 1986.
- Sevatdal, Hans (1996): Lokale institusjoner for allmennigar og sameiger. I Haarstad et al. (red.) 1996: Bønder, jord og rettigheter. Rapport fra agrarhistorisk symposium Trondheim 1996. Nr. 16 i Skriftserie fra Historisk institutt. Reprosentralen, Dragvoll, UNIT og Adresseavisens trykkeri.
- Sletterød, Niels Arvid (1996): Sosiologiske virkninger av vern etter naturvernloven. Nord-Trøndelagsforskning.
- Solberg, Bård (1998): Naturverdier innen planområdene for nasjonalpark. Verdal-Snåsa-Lierne og Hartkjølen i Nord-Trøndelag. Rapport nr.4-1998. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, miljøvernavdelingen.

- Stortingsmelding 62 (1991-92): Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge.
- Strategisk næringsplan (2000): Strategisk næringsplan for Verdal perioden 2000 – 2010.
- Aasetre, Jørund (1998): Hvordan bør vi forvalte naturen? Norske naturforvaltere sin vurdering av tre ulike miljøsituasjoner. SMU-Rapport nr. 5/98
- Aasetre, Jørund (1999): Moderne naturforvaltning: Mellom rasjonalitet og dyrking av urørt natur. Arbeider fra geografisk Institutt. Universitetet i Trondheim. I Aasetre, Jørund (2000): Holdninger og kultur i norsk naturforvaltning. Doktor polit. avhandling 2000. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Geografisk institutt. NTNU Trondheim.
- Aasetre, Jørund (2000): Holdninger og kultur i norsk naturforvaltning. Doktor polit. avhandling 2000. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Geografisk institutt. NTNU Trondheim.

Fotnotekstene er:

1. Framveksten av det "moderne naturvernet" som fenomen har jeg beskrevet grundig i Bjørkeng (2005).
2. Sevatsdal (1986:151) har beskrevet "eieform" til å være relasjonen mellom eiendommen og eierne etter graden av kollektivitet: Individuell eieform, personlig sameie, selskapsformer, forskjellige jordsameieformer, bruksretter, allmenning.
3. Det finnes også en rapport om Fjell og myrslåtter i Snåsa innen planområder for nasjonalpark (Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Rapport nr. 3. 1998). Jeg har valgt bare å gjengi den som omhandler studieområdet fordi vinklingen i den andre rapporten er den samme.